Suomen syyttäjäyhdistys ry

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Syyttäjälaitoksen toimintaedellytykset keskeisenä ja hyvin merkittävänä viranomaisena rikosprosessiketjussa tulee turvata, jotta koko rikosprosessiketju takaisi kansalaisten oikeusturvan. Syyttäjä on viranomainen, joka osallistuu koko rikosprosessiin. 2,5 me tasokorotus on välttämätön ja hyvä askel oikeaan suuntaan, muttei vielä riittävä.

Syyttäjälaitoksen toimintamenoihin esitetään myönnettäväksi määrärahoja 55 me. Syyttäjiä on Suomessa tällä hetkellä noin 380. Syyttäjälaitoksen henkilöstömääräksi arvioidaan ensivuodeksi 550. Syyttäjien työ on yhteiskunnan ydintoimintaa, joka takaa oikeusvaltion toimimisen ja kansalaisten turvallisuuden. Tähän työhön käytetään vuosittain valtion talousarvion loppusummasta hyvin pieni määräraha toimintamenoista, mutta työllä on tätä paljon suurempi merkitys kansalaisten turvallisuuteen ja oikeusvaltion toimintakykyyn.

Tehostamistoimet syyttäjälaitoksessa on jo tehty. Tästä huolimatta lisääntyvien juttumäärien ja vaativien juttujen lisäännyttyä syyttäjälaitos on joutunut käyttämään aiempina vuosina säästetyt siirtyvät määrärahat toimintaansa. Tämän vuoksi tasokorotus syyttäjälaitoksen toimintamenoihin on hyvin tärkeä. Tässä yhteydessä olisi myös tärkeää nostaa esille mikä tulisi syyttäjänmäärän olla eikä vain kokonaishenkilömäärän. **Syyttäjiä tulisikin olla 380 syyttäjän sijaan vähintään 450**, joka tarkoittaisi noin viiden miljoonan euron lisäystä syyttäjälaitoksen henkilöstömenoihin (noin 0,01 % valtion talousarvion loppusummasta). Kun kyse on oikeusvaltion ydintehtävistä, kyse on mitä suuremmassa määrin arvovalinnasta.

Koko rikosprosessiketju voi vaarantua, jos osana rikosprosessiketjua ei syyttäjälaitoksen henkilöstöön ja varsinkin syyttäjiin käytettävä määräraha edelleen lisäänny. Jos rikosprosessiketjun lisärahoituksesta unohdetaan syyttäjät, ei muiden toimijoiden (kuten esitutkintaviranomaiset ja tuomioistuimet) rahoittamisella saada aikaan haluttuja vaikutuksia, kun työt ruuhkautuvat ketjun keskeisessä toimijassa syyttäjälaitoksessa. Jo nyt syyttäjät tekevät alla tarkemmin kuvatulla tavalla keskimäärin noin kuuden työpäivän työt normaalina työviikkonaan saamatta siitä erillistä korvausta, joten syyttäjien työtaakkaa ei voida enää lisätä. Jo tällä hetkellä syyttäjien väsyessä työkuormaansa syyttäjälaitos menettää kokenutta ja osaavaa työvoimaa muihin tehtäviin.

TYÖMÄÄRIEN LISÄYS JA VAATIVUUDEN LISÄYS

Vaativien eli laajojen rikosasioiden määrät ovat kasvaneet ja käsittelyajat syyttäjälaitoksessa kasvavat. Vaativat rikosasiat myös vievät entistä suuremman osuuden syyttäjien työmäärästä ja vaativat koko ajan syyttäjien resursseja esitutkintayhteistyönä, syyteharkinta-aikana ja oikeudenkäynneissä eri oikeusasteissa. Näiden asioiden hoitaminen voi myös vaatia useiden syyttäjien yhteistyötä. Pahimmillaan tällaisen asian istunnot ovat vieneet syyttäjien työaikaa jopa vuoden käräjäoikeudessa ja toisen vuoden hovioikeudessa. Kun otetaan huomioon myös syyttäjien tekemä esitutkintayhteistyö ja syyteharkinta, on tällainen juttu voinut sitoa syyttäjän samaan asiaan kuitenkin jo useita vuosia ennen asian saattamista tuomioistuimen käsiteltäväksi.

SYYTTÄJÄLAITOKSEN TEHOSTAMISTOIMET ON TEHTY

Syyttäjälaitos on tehnyt kaikki mahdolliset tehostamistoimet. Viimeisimpänä organisaatiouudistus, jossa syyttäjälaitoksesta tehtiin yksi virasto. Näin resursseja voidaan käyttää mahdollisimman tehokkaasti koko maassa. Syyttäjälaitoksessa on myös esimerkiksi perustettu erikoissyyttäjäjärjestelmä vaativia ja aikaa vieviä juttuja varten, keskitetty talous- ja henkilöstöhallinto ja hyödynnetty uusia prosessisääntöjä kuten videoyhteyksiä ajansäästämiseksi ja keskitetty nopeasti käsiteltävät asiat omaan yksikköönsä.

Rakenteet on siis laitettu kuntoon. Rakenteiden ja työtapojen uudistamisesta huolimatta yli vuoden syyteharkinnassa olleiden asioiden määrä pikemmin kasvaa. Samalla syyteprosentit ovat valtakunnallisesti laskeneet. Usein kyse on asioista, joissa rikos on tapahtunut ja tekijä on tiedossa. Vaikka menettely onkin kaikin tavoin laillista ja säännösten mukaista, ei se ole yhteiskunnallisesti välttämättä toivottavaa. Yhtenä merkittävänä syynä tähän on se, ettei ole tutkijoita poliisissa eikä syyttäjiä hoitamaan asioita. Esimerkiksi julkisuudessa on enenevästi esitetty kantoja, joiden mukaan raja alkaa olla ylitetty.

Kehitys on omiaan vaarantamaan yleisen lainkuuliaisuuden ja on myös monesti kansalaisten oikeustajun vastaista. Pahimmillaan kansalaiset alkavat ottamaan oikeuden omiin käsiinsä. Tämän tyyppinen oikeusvaltion perusrakenteiden rappeutuminen ei saisi johtua siitä, että rikosprosessiketju mukaan lukien syyttäjätoiminnot on aliresurssoitu.

SYYTTÄJIEN MÄÄRÄN KANSAINVÄLINEN VERTAILU JA SYYTTÄJIEN TODELLINEN TYÖAIKA SUOMESSA

Euroopan komission tekemän CEPEJ-tutkimuksen mukaan Suomessa syyttäjien suhteellinen määrä on huomattavasti alle eurooppalaisen keskiarvon. Varsinkin samankaltaiset vertailumaat huomioon ottaen, kuten pohjoismaat, Suomen syyttäjämäärä jää kovin alhaiseksi. **Suomessa syyttäjiä on noin seitsemän syyttäjää sataatuhatta asukasta kohden, kun Euroopassa keskiarvo on noin yksitoista syyttäjää sataatuhatta asukasta kohden. Pohjoismaassa syyttäjiä on keskimäärin 10-12 sataatuhatta asukasta kohti**. **Jos tätä suhdelukua sovellettaisiin Suomeen, tulisi Suomessa siis olla noin 600 syyttäjää. Suomessa syyttäjiä on kuitenkin ainoastaan 380.** Suomessa on myös suhteessa huomattavasti vähemmän syyttäjiä kuin Ruotsissa (Suomessa 7/100.000 ja Ruotsissa 10/100.000), vaikka työnkuva ja tehtävät vastaavat pitkälti Suomessa ja Ruotsissa toisiaan. Suomessa syyttäjä osallistuu rikosasioiden esitutkintaan merkittävällä panoksella esitutkintalaissa säädetyn esitutkintayhteistyön kautta ja Ruotsissa taas on olemassa järjestelmä, jossa on syyttäjätutkinnanjohtaja ja poliisin tutkinnanjohtaja. Työhön ja työn laatuun liittyviä perusteita siihen, että Suomessa syyttäjiä on huomattavasti vähemmän ei ole olemassa.

Jos määrä olisi edes 8/100 000 asukasta olisi syyttäjien määrä 440. Tähän tulisi pyrkiä ja olisi tärkeää, että lakivaliokunta ottaisi myös asian esiin.

Syyttäjien osalta on tehty kyselytutkimuksia siitä, paljonko syyttäjien todellinen viikoittainen työaika on. Työaika on noin 42-43 t/vk. Työaikaa noudattavilla ja työaikalainsäädännön alaisilla henkilöillä se on hieman alle 37 t/vk. Syyttäjillä ei ole työaikaa, mutta sen ei tulisi tarkoittaa sitä, että pitäisi työtä tehdä säännöllisesti huomattavasti enemmän kuin työajan alaisten. Se, että syyttäjät ovat työaikalain ulkopuolella ei saa tarkoittaa sitä, että muutenkin henkisesti erittäin kuormittavaa työtä tekevät syyttäjät uuvutetaan harmaalla ylityöllä. Tämä myös johtaa aivovuotoon syyttäjän tehtävistä muihin työtehtäviin. Syyttäjille tehtyjen kyselytutkimusten mukaan syyttäjät kuitenkin tekevät tällä hetkellä jatkuvasti keskimäärin kuuden työpäivän tunnit viikossa ilman mitään lisäkorvausta. Tilanne on kestämätön pitkällä aikavälillä.

Käytännössä asiat hoituvat edes siedettävästi siksi, että syyttäjät venyvät yhteiskunnan hyväksi ja tekevät ylipitkää työpäivää. Se perustuu ammattiylpeyteen, velvollisuudentuntoon ja vastuunkantoon. Pidämme erittäin tärkeänä, että yhteiskunta toimii ja siellä on kaikilla turvallista. Olemme samaa mieltä siitä, että rikokset pitää selvittää ja saattaa tekijät asianmukaiseen vastuuseen. Siihen pitää kuitenkin yhteiskunnan päättäjien antaa riittävät voimavarat. Jokaisella kansalaisella on oikeus odottaa, että hän saa veroillensa asiallisena vastineena toimivan oikeusvaltion, jossa rikosoikeudellisesta vastuusta huolehditaan.

SEURAUKSET ALIRESURSSOIDUSTA SYYTTÄJÄLAITOKSESTA

Syyttäjälaitoksen henkilöstön aliresurssointi vaikuttaa koko yhteiskuntaan ja vaarantaa oikeusvaltion. On huomattava, että rikosoikeudellisen vastuun toteutuminen vaatii asianmukaiset resurssit koko rikosprosessiketjuun.

Jo nyt rikosasioiden kesto on kohtuuton erityisesti rikosten uhrien näkökulmasta. Lakimiesliiton tekemien tutkimusten mukaan esimerkiksi raiskauksissa kestää 18 kuukautta tapahtumasta käräjäoikeuden tuomioon, pahoinpitelyissä 15 kuukautta ja vastaava aika on varkauksien osalta 13 kuukautta. Merkittävä osa prosessin kestosta aiheutuu syyteharkinta-ajasta (raiskaukset 10 kk, pahoinpitelyt ja varkaudet n. 8 kk). Ajat ovat aivan liian pitkiä asianomistajalle odottaa ratkaisua. Lisäksi esitutkintayhteistyöhön käytettävien resurssien niukkuuden vuoksi myös esitutkinta usein pitkittyy syyttäjien työkiireiden vuoksi.

Osaltaan aliresurssoitu syyttäjälaitos vaikuttaa myös siihen, ettei asioita kyetä viemään tuomioistuinkäsittelyihin, vaan syyttäjät joutuvat tekemään esitutkinnan rajoittamispäätöksiä ja syyttämättä jättämistä koskevia ratkaisuja.

Aliresurssointi näkyy myös syyttäjälaitoksen arjessa syyttäjien siirtyessä muihin tehtäviin. Se on hyvin huolestuttava kehitysnäkymä.

Kun syyttäjät ovat merkittävä osa rikosvastuun ketjussa, kaikkinensa syyttäjälaitoksen henkilöstömäärän aliresurssointi johtaa oikeusvaltion perusrakenteen rappeutumiseen. Kuitenkin koko toimivan yhteiskunnan kivijalka on toimiva, oikein resurssoitu ja työpaikkana kiinnostava oikeuslaitos. Ilman sitä ollaan vahvemman oikeudessa eikä sitä kenenkään tulisi haluta.

ATK-MENOT OSANA SYYTTÄJÄLAITOKSEN TOIMINTAMENOJA

Koronan vuoksi on siirrytty käyttämään entistä enemmän etäyhteyksiä ja paine digitalisaation edelleen kehittämiseen on noussut. Tämä ei kuitenkaan saa tapahtua henkilöresurssien kustannuksella. Digitalisaation tulee edistää ja tehostaa työntekoa, ei pahentaa tilannetta.

Sen vuoksi atk-kuluihin ja atk-kehittämiskuluihin oleva rahoitus pitää erottaa henkilöstömenoista.

Samaan aikaan on kehitteillä AIPA -niminen asianhallintajärjestelmä, jonka kehittämiskulut ovat kasvaneet ennakoitua huomattavasti enemmän. Samoin Valtorille maksettavat atk-kulut ovat lisääntyneet hyvin paljon. Syyttäjälaitoksella ei ole olemassa muita tapoja vastata kasvaneisiin atk-kuluihin kuin supistaa ydintoiminnastaan.

Tilanne ei voi olla hyväksyttävä ja ydintoiminnan turvaamiseksi tietojärjestelmän kehittämismenot tulee maksaa muualta kuin siten, että vähennetään ydintehtäviä tekeviä henkilöitä. On arvioitu, että (onnistuessaan) AIPA maksaisi itsensä takaisin vuonna 2030. Valtorille maksettavat kulut nousevat voimakkaasti, mutta palvelutaso on huonoa. Oikeusvaltiota ja rikosvastuun toteuttamista perusteellisesti rapauttamatta ei voida ajatella, että tietojärjestelmäkulujen ja -uudistuksen vuoksi nyt säästettäisiin vuosittain ydintehtävien hoidosta.

Toivomme, että erittäin tarpeelliset lisämäärärahat syyttäjälaitokselle saadaan ja lisäksi varmistetaan, että määrärahat käytetään syyttäjien lisäämiseen eikä esimerkiksi atk-kuluihin ja -kehittämiskuluihin tai muiden vajeiden paikkaamiseen suoraan tai välillisesti.

Vantaalla 19.10.2020

Jukka Haavisto
Suomen syyttäjäyhdistys ry:n
hallituksen puheenjohtaja